

A PÉNZÜGYI STATISZTIKA FELADATAI

I.

A pénzügyi statisztika lényegét, természetét és rendeltetését a termelés módja, a társadalom gazdasági rendje határozza meg.

A *kapitalista országokban* a pénzügyi statisztika is, mint általában a statisztika, a kizsákmányoló osztály uralmának és a proletariátus kizsákmányolásának eszköze. A kapitalista gazdálkodást jellemző profithajsza, a verseny, az üzleti titok eleve kizárja a tőkés vállalatok jövedelmére és pénzügyi tevékenységére vonatkozó alapvető, helyes adatok összegyűjtésének lehetőségét. Az esetleg nyilvánosságra hozott adatok, mint pl. a részvénytársaságok, a kartelek és egyéb tőkés társulatok mérlegei általában nem a valóságot mutatják. Lenin elvtárs mutatott rá arra, hogy a kapitalista vállalat mérleghamisítása általános jelenség, amellyel szemben semmiféle ellenőrzési, mérlegnyilvánossági rendszabálynak, vagy ehhez hasonló intézkedéseknek nem lehet jelentősége. A burzsoa statisztikának a részvénytársaságok vagy egyes tőkések jövedelmére vonatkozó — az adókimutatás anyagára alapozott — adatai is mindig csökkentik a tőkések, a kizsákmányoló osztály valóságos jövedelmét. A vállalatok egyéb pénzügyi mutatószámait pedig a burzsoa statisztika egyáltalán nem vizsgálja, hiszen „... a magántulajdon szent és senki sem tilthatja meg, hogy a részvényeket eladják, megvásárolják, vagy elzalogosítsák”.¹

A tőkés országok állami költségvetésének felépítése ugyancsak meghamisítja a dolgok valódi állapotát. Elleplezi a költségvetési deficitet, az államadósság növekedését, eltorzítja a kiadások valóságos mértékét, hogy elrejtse a dolgozó nép nyilvánossága előtt, az államkincstár tőkések által történő kirablását és nem utolsó sorban azt a tényt, hogy a burzsoa állam elnyomó gépezetének fenntartásához szükséges adóbevételek legnagyobb részét az uralkodó osztály éppen azoktól szedi be, akiknek elnyomására ez az apparátus szolgál. A költségvetési adatok meghamisítása fokozottabban jelentkezik a kapitalizmus imperialista szakaszának tőkés országaiban.

Csak a *szocialista társadalomban* nyugszik a pénzügyi statisztika szilárd alapon. A szocialista állam ugyanis a pénzt mint a népgazdaság tervező vezetéseinek eszközét használja fel. Ebből eredően, a szocialista népgazdaságban létrejövő pénzügyi kapcsolatok szöges ellentétben állanak a tőkés rendszerben kialakult pénzügyi kapcsolatokkal.

A szocialista gazdaságban a pénz a dolgozók állama funkciói betöltésének hatalmas eszközét képezi. E funkciók: a gazdasági-szervező és kulturális nevelő munka, az ország külső támadás elleni védelme és a szo-

cialista tulajdon megvédése, megfelelő anyagi és pénzforrásokat követel meg. A szocialista állam forrásai pedig az állam jövedelméből adódnak, amely jövedelmek túlnyomó többségben — a kapitalista országokkal ellentétben — nem a lakosság által fizetett adóbevételekből, mint a dolgozó tömegek pótlólagos kizsákmányolásából, hanem a szocialista gazdaság, a szocialista vállalatok és szervezetek jövedelmeiből és felhalmozásából erednek. Ez azt jelenti, hogy a szocialista államnak közvetlen befolyást kell gyakorolnia a társadalmi termék elosztására. A nemzeti jövedelemből az állami intézményeknek, a népgazdasági terv feladataihoz mérten, megfelelő részt juttat, hogy

a szocialista gazdaság *álló- és forgóalapjai* növekedjenek (működő állóalapok rekonstrukciója, új gyárak, üzemek, közlekedési utak stb. építése; állami gazdaságok, gép- és traktorállomások létesítése; valamint a forgóeszközök növelése — az alap- és segédanyagok, fűtőanyag és más, a forgóalaphoz tartozó egyéb elemek növelése); hogy

az *anyag- és élelmiszertartalékok* nőjenek és *hogyan biztosítási tartalékokat képezhessünk*; hogy

a *termelés anyagi folyamataival közvetlen kapcsolatban nem álló állami szükségleteket* ki lehessen elégíteni. Tehát

a) a szociális-kulturális intézkedések (népoktatás, egészségvédelem, munkaképtelenek ellátása, az iskolai oktatást megelőző nevelés stb.);

b) az ország védelmi képességének megerősítése;

c) az államigazgatás szerveinek fenntartása biztosított legyen, szem előtt tartva, hogy *a dolgozók életszínvonala mindjobban emelkedjék*.

A szocialista pénzügyi statisztikának szerepe ebben az összefüggésben rendkívül nagy. A népgazdaság fejlesztésének tervszerű irányításánál a szocialista államnak fel kell mérnie a gazdasági tevékenység és a társadalmi élet különböző területein mutatkozó pénzszükségletet és e pénzkészletek képződésének forrásait.

A pénzügyi statisztikának különösen nagy* jelentősége van annak megállapításánál, hogy miként történt a pénzfelhalmozódás és a gazdaság más pénzkészleteinek, valamint a lakosság pénzjövedelme egy részének, a szocialista termelés bővítésére és más állami szükségletek kielégítésére történő újrafelosztása.

II.

E feladatok megvalósításának fontos eszköze tehát a pénzügyi statisztika. Meg kell azonban állapítani, hogy a Központi Statisztikai Hivatal rendszeres pénzügyi statisztikát eddig nem készített. Helytelenül, abból indult ki, hogy az adatok a pénzügyminisztériumnál és a bankoknál amúgy is rendelkezésre állanak. Ebből a helytelen felfogásból adódott a jelenlegi helyzet, t. i. az, hogy a pénzügyi adatok nem kapcsolódnak szervesen a statisztika rendszerébe, hogy az adatok nem a szükséges részletezésben, csoportosításban és időpontban állanak rendelkezésre.

E megállapítások elsősorban az állami bevételek és kiadások statisztikájára vonatkoznak, de hasonló a helyzet, ha nem is olyan mértékben, a pénzügyi statisztika egyéb területein is.

A Népgazdasági Tanács 67/7/1952. N. T. számú határozata a Központi Statisztikai Hivatal feladatává teszi, a népgazdaság egészét átfogó pénzügyi statisztika megszervezését. E határozat végrehajtása népgazdaságunk

egységes pénzügyi statisztikai rendszerének kialakulását kell hogy eredményezze.

Népgazdaságunk egységes pénzügyi statisztikai rendszerének kialakításával egyidőben azonban — a szervezési kérdésekben felmerülő nehézségeken túlmenően — számos elvi és gyakorlati probléma is megoldásra vár. Igaz ugyan, hogy e problémák megoldásánál is, mint a szocializmus építésének minden területén, nagy segítséget nyújtanak a Szovjetunió gazdag tapasztalatai, mégis, az ott már részletesen kidolgozott és a gyakorlatban bevált pénzügyi statisztikai rendszer, minden változtatás nélküli további átvétele nem lehetséges. Nyilvánvalóan ehhez azonos alapfeltételek szükségesek. Mivel azonban ezek az alapfeltételek eltérést mutatnak, a Szovjetunió gyakorlatában alkalmazott módszereknek népgazdaságunk adottságaihoz megfelelő átalakítása válik szükségessé.

III.

E cikk keretében lehetetlen arra vállalkozni, hogy a pénzügyi statisztika területén felmerülő problémák mindegyikével foglalkozzunk, mégkevésbé, hogy azokat meg is oldjuk, hiszen e kérdések egyenként is önálló tanulmányt kívánnak meg. Így csupán a néhány legdöntőbb kérdés felvetésére szorítkozhatunk.

Legelőször is az a kérdés merül fel, *a pénzügyi statisztika feladatainak* tisztázása után, hogy milyen legszükségesebb adatok kerüljenek begyűjtésre ahhoz, hogy statisztikánk, gazdálkodásunk pénzügyi területéről átfogó képet adhasson? — hogy pénzügyi statisztikánk, népgazdaságunk pénzügyi kapcsolatait milyen beszámolási rendszer alapján, milyen eszközök segítségével fejezze ki?

Pénzügyi statisztikánknak mindenekelőtt népgazdaságunk pénzügyi terveinek teljesítésére vonatkozó fontosabb mutatókat kell megfigyelnie. Így

- a) az állami költségvetés teljesítésére;
- b) a szocialista vállalatok, intézmények pénzgazdálkodására;
- c) a bankok, pénzügyintézetek stb. pénzügyi műveleteire kell pénzügyi statisztikánknak kiterjednie.

*

Szocialista államunk egész pénzügyi rendszerének központi terve az állami költségvetés. Ezért pénzügyi statisztikánk fő és központi része az állami költségvetés statisztikája, vagy röviden a költségvetési statisztika kell legyen.

Költségvetési statisztikánknak mindenekelőtt pontosan meg kell állapítani az állami bevételek és kiadások legfontosabb kategóriáinak és csoportjainak tényleges összegét, azok alakulását, dinamikáját a költségvetési periódus folyamán (havonta, negyedévenként), esetleg később területi megoszlásban. Feladata, hogy összesített anyagot nyújtson az állami és helyi jövedelmekről és kiadásokról, hogy összehasonlítást nyújtson az összesített adatok tekintetében évek hosszú sorára. Fel kell tárja összecszerűen, hogy mennyi a nemzeti jövedelem a költségvetési kiadások fedezésére eső részének reális nagysága. Meg kell mutassa az összegek felhasználási irányát, az egyes népgazdasági ágak és a költségvetés kölcsönös pénzügyi kapcsolatainak végleges egyenlegét.

A költségvetési statisztika természetes megfigyelési egysége az egyes bevétel, illetőleg az egyes alkalommal előforduló kiadás. Tehát az egyes bevételek és kiadások sokasága alkotja a tartalmuk szerint igen különböző műveleti elemek áttekinthetetlen nagy tömegét. Az összesített mennyiségi számbavétel és a strukturális elemzés céljaira természetesen elengedhetetlenül szükséges, hogy a költségvetési bevételek és kiadások óriási tömegét egynemű csoportokban foglaljuk össze. A csoportosítás alapjául a megállapított költségvetési osztályozás kell, hogy szolgáljon. Világos, hogy csak ilyen csoportosítás következtében lehetséges az összesített költségvetés elkészítése, az egyik költségvetésnek a másikkal való összehasonlítása, terjedelmük és felépítésük dinamikájának elemzése.

az állami bevételek: a forgalmiadó, az egyéb vállalati adók és illetékek, a vállalatok nyereségbefizetése minisztériumok szerint, a lakosság által befizetett adók, adónemek, valamint szociális megoszlás (munkások, parasztok, alkalmazottak stb. kategóriái) szerinti részletezésben, az államkölcsonkból eredő bevételek stb.;

az állami kiadások közül pedig a népgazdasági kiadások minisztériumok, hatóságok vagy gazdasági ágak szerint, a szociális és kulturális intézmények kiadásai, a közigazgatási kiadások stb. céljuk és rendeltetésük szerinti beosztásban.

*

Minthogy állami költségvetésünk bevételeinek döntő része a szocialista vállalatoktól és szervezetektől származik, a költségvetés teljesítése mindenképpel attól függ, hogy milyen sikerrel teljesíti valamennyi népgazdasági ág és minden egyes vállalat a népgazdasági tervek mennyiségi és minőségi előírányzatát; minthogy ezért államunk — mint a szocialista vállalatok tulajdonosa — már jó előre, tervszerint meghatározza, hogy az állami vállalatok és gazdasági szervezetek pénzfelhalmozásaiból mennyit kell meghagyni a vállalatoknál és mennyit kell az állami alap számára elvonni, pénzügyi statisztikánknak feladata kell legyen a vállalati pénzgazdálkodással kapcsolatos tervek teljesítésének mérése is.

A vállalati pénzgazdálkodással kapcsolatban a pénzügyi statisztikánk a negyedévi, illetve összesített vállalati könyvelési (mérleg-) beszámolóok segítségével kísérheti figyelemmel

- a) az akkumulációs terv végrehajtására,
- b) a forgóeszközök változására,
- c) a beruházások finanszírozására,
- d) a jövedelmezőségre

vonatkozó mutatókat.

E könyvelési beszámolók jelentősége azonban nemcsak az, hogy képet ad az egyes vállalatok, iparágak, minisztériumok pénzgazdálkodásáról, hanem az is, hogy e beszámolók összesített mutatószámain keresztül ellenőrizhető, hogy miként történik az egész népgazdaság pénzügyi terveinek teljesítése. A feladat tehát egyrészt a könyvelési beszámolók rendszerének kiszélesítése, a népgazdaság valamennyi ágára való kiterjesztése, másrészt az egyes vállalatok, iparágak, minisztériumok specialitását szem előtt tartva, a legfontosabb mutatók népgazdasági ágak, sőt az egész népgazdaság szintjén történő összesíthetőségének biztosítása.

*

Allami bankunk, a Magyar Nemzeti Bank, ma már tulajdonképpen népgazdaságunk egységes pénzügyi elszámolási központjának hatalmas szervezetévé lett. A Magyar Nemzeti Bank a hitelnyújtás segítségével lehetővé teszi a termelési és áruforgalmi tervek teljesítését és túlteljesítését, a termelés önköltségének csökkentését, az eszközök forgásának gyorsítását és a szocialista gazdaság felhalmozásának növekedését, tehát a rövidlejáratú hitelek központja; ugyanakkor mivel a vállalatok, szervezetek, hivatalok termelésük és szolgáltatásuk realizálásából származó bevételeit a Bank gyűjti össze, a szükséges készpénzt a Bank bocsátja a rendelkezésükre, az ország egységes pénztári központja is; továbbá, mert a bankjegyek kibocsátása és forgalomból való kivonása útján a Bank szabályozza a pénzforgalmat és biztosítja a forint stabilitását, az állam emmissziós központja is; és végül azáltal, hogy a szocialista vállalatok árueledásaival és szolgáltatásaival kapcsolatos minden elszámolás a Bankon keresztül történik, az elszámolások központjának szerepét is betölti.

Így a Magyar Nemzeti Bankkal kapcsolatban

- a) a hitelügyletek,
- b) a pénztári ügyletek,
- c) az emmissziós ügyletek,
- d) az elszámolási ügyletek

figyelendők meg elsősorban.

*

A hitelügyletek elemzése a hiteltervek és teljesítésének összehasonlítását jelenti. Az elemzés végső célja az, hogy a terv és a tényleges adatok eltérésének lényegét, mértékét és okait megállapítsa, hogy általános értékelést nyújtson a megállapított eltérésekről. Mindezek, t. i. a hitelterv és a teljesítés egybevetése nem lehetséges a népgazdasági mutatók széleskörű bevonása nélkül. Magától értetődik, hogy az utóbbiak nélkül a hitelterv túlteljesítése, vagy nem teljesítése önmagában nem szolgálhat alapul arra, hogy a népgazdaság hitelezésében mutatkozó túllépést, vagy az ellátás nem elegendő voltát megállapíthassuk.

A Bank pénztári ügyleteinek statisztikája a pénztári terv teljesítésének ellenőrzését jelenti, amely szorosan összefügg a hitelterv teljesítésével. A pénztári ügyletek az ország népgazdasági tervfeladatain alapulnak és képet adnak a bankok pénztárába befolyó készpénzek forrásairól és mennyiségéről, valamint felhasználásuk irányáról és mértékéről, a népgazdaságon belül.

Így a hitelügyletek vizsgálata mellett a pénztári ügyletek elemzése egyben eszköze a népgazdasági terv végrehajtásáért folyó küzdelemnek. A pénztári ügyletek vizsgálatával, mint a pénztári terv teljesítésének elemzésével, pénzügyi statisztikáinknak ki kell mutatnia a népgazdasági terv teljesítésében jelentkező hiányokat. Ezen túlmenően, a pénztári terv teljesítésével kapcsolatos általános mutatók mellett, nagy jelentőséggel bírnak a pénzügyi statisztikának azok a mutatók is, amelyek külön-külön vizsgálják a pénztári ügyletek bevételi, illetve kiadásai tételeit (mint pl. munkabérré történő kifizetések, a pénztári fegyelem stb.).

Ugyanakkor azonban, mivel a Magyar Nemzeti Bankba összpontosul a gazdasági szervek, költségvetési intézmények, szakszervezeti, szövetkezeti és más társadalmi szervek minden szabad pénzeszköze; mivel itt vannak letétben a költségvetések, a hosszúlejáratú beruházásokat finanszírozó bank,

a takarékpénztárak és az állami biztosítási szervek szabad pénzeszközei, a pénztári terv teljesítésének vizsgálata alkalmával a Magyar Nemzeti Bank állományát részleteiben is szükséges megvizsgálni. Így külön

- a) a Bank saját eszközeit, ezen belül a saját akkumulációt;
- b) a különböző költségvetési alapon működő szerveknek és más intézményeknek a Bank által kezelt eszközeit;
- c) az egyéb bankok eszközeit.

Természetesen ezek közül a legjelentősebbek az állami költségvetés által a Magyar Nemzeti Bank rendelkezésére bocsátott eszközök.

*

Pénzügyi statisztikánknak természetesen azon túlmenően, hogy teljeségében és összefüggésében kell vizsgálnia a pénzügyi tervek teljesítését, az átfogó mutatószámok elemzésén kívül az egyes részterületek, mint pl. külkereskedelmünk és az ország más határokön kívüli fizetései, illetve bevételeinek összetevői, célja és rendeltetése stb. szerinti megfigyelésével; a lakosság takarékbetétjeinek forgalmával, állományváltozásával, a szocialista biztosítás pénzügyi vonatkozásaival, az adókkal, a bankjegyforgalommal stb. is kell foglalkoznia.

Pénzügyi statisztikánknak ugyanakkor hozzá kell járulnia dolgozó népünknek ahhoz a harcához, amelyet az ötéves terv megvalósítása érdekében a takarékosáért az állami tartalékok fosztogatása és szétforgácsolása ellen vív.

A pénzügyi statisztika megszervezése, a Szovjetunió tapasztalatainak hazai gyakorlatban való alkalmazása, az egyes felvetődő problémák megoldása és tisztázása tehát időszerű feladat.

Megjelent a

STATISZTIKAI TÁJÉKOZTATÓ

1952. évi 4. száma

Részletesen beszámol felemelt ötéves tervünk eredményeiről és Malenkov elvtársnak az SZKP XIX. kongresszusán tartott beszámolója alapján szemléltető grafikonon keresztül mutatja be a Szovjetunió hatalmas arányú gazdasági és kulturális fellendülését, valamint a kapitalista országok válságtól terhes háborús gazdaságát és dolgozóinak nyomorát.

Ára: 5.— Ft

**Kapható IBUSz-pavillonokban és a Posta Központi Hírlapirodnánál
(V, József nádor-tér 1.)**